

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Bartha Béla dr. jogtanárhoz (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

A vallás és közoktatásügyi miniszter állítása.

A mely egyházi lapokat olvasok, azok egyszerűen csak megemlítették, hogy a miniszter a képviselőházban azt állította, melyszerint *a hitoktatás jobb az állami, mint a felekezeti iskolákban*. Egyik másik lap ez állítást elfogadni is látszott, ilyenforma megjegyzéssel kísérvén azt: „Jó lesz ezt meggondolni, megszívelni” stb. Én pedig, a ki meg vagyok győződve a felől, hogy vallásos nevelés, tehát *nevelés* egyedül egyházi, felekezeti iskolákban lehetséges (l. Prot. Közlöny 1897-ik évf. 16. 17. sz.); én a ki látom azt, — reánk nézve szomorú — példakal igazolva, hogy „a kié az iskola, azé a jövő”; látom, hogy az egyháznak, felekezeteknek az iskola, abban a gyermekeknek felekezeti vallásos szellemben nevelése még erősebb védbástyája, mint a templom, abban a lekipásztor prédikálása és hogy ennél fogva minden egyház annyi védbástyát ont le falai mellől, annyi rést üt sáncain, annyival lesz erőtelenebb, a mennyi iskolát ad ki kezei közül; én a ki látom, hogy a r. katolikusok és a nemzetiségek mily görcsösen ragaszkodnak iskoláikhoz, hogy főleg ez utóbbiak meg nem felelhetvén a népoktatási törvény kívánalmainak, valóságos élethalál harcot vívnak iskoláikért, csellel, ravaszsággal, minden kigondolható módon ellene szegülnek azok államosságára irányult törekvéseknek természetesen nem ok nélkül, mert mindenik a maga kizárólagos érdekeit ápolja, védi azokban: én megdöbbenve szemlélem, mint foglalja el mind jobban-jobban az elméket *nálunk* az a nézet, hogy az iskolák feladása az államnak, semmi veszélyt nem rejt magában egyházunkra nézve; mint tompul el mind jobban-jobban a felekezeti, az egyházas jelleg éppen a prot. egyházakban, alán ott is a református egyházban, mely ez időszert — nem tagadhatjuk — mint ilyen

már is a leggyengébb és leghevesebben van támadva az ő természetes ellenségén a pápás katolicizmuson kívül a hitbeli tévelygés, úgyszintén a hitetlenség, felekezetnélküliség és a szocializmus részéről, én megdöbbenve látom, mint élesedik ki mind jobban-jobban a felekezeti öntudat a pápás és a nemzetiségi egyházakban, az ő különleges, az általános emberi és hazai, állami magasabb érdekekkel ellenkező érdekeik ápolására, ellenben ugyanazon mérvben homályosul el ez a felekezeti öntudat a prot. egyházakban, a melyeknek evangéliuma pedig lévén az Úr Jézus Krisztus evangélioma, törekvéseik, tanaik egyetemes emberi jellegűek, az emberiség minden tagját, egyformán megillető szabadság, egyenlőség, testvériség, jog és igazság társadalomban és államban megvalósítására irányulók — e prot. felekezeti öntudat elhomályosulata pedig maga után vonta államban és társadalomban a nagy emberi jogok iránti érzéketlenséget, a minek ismét kétségbevonhatatlan bizonyossága a mostani idők reactionárius jelenségei, mondhatnám a fegyvertelen, a lelki zsarnokság államban, polgári és egyházi társadalomban, még a prot. egyházakban is szórványosan, a mely zsarnokság immár elhordozhatatlan; én megdöbbenve látom, hogy a bizalmatlanság önmagunk iránt oly nagy bennünk, vagy talán életképtelenségünk, avagy éppen tulajdon hibánk csendes beismerése az, hogy elhallgatunk — talán még orcápirulás nélkül! — arra a lesujtó vádra mely szerint *mi, egyház*, azt a mi egyedül miénk, az Úr Jézustól reánk ruházott kötelesség a vallást, egy magasabb világrend: az Isten országa építése céljából, nem tanítjuk annyi lelkiismeretességgel, mint az, a kire az csak külső okból, csak mint egy, a külső rend fentartására alkalmas eszköz tartozik, az állam.

A miniszter e nyilatkozata annyira megbélyegző az egyházakra nézve, hogy azok ezt

egyelőre is teljes határozottsággal jogosan visszaútasíthatnák, annak utána pedig felszólítván a minisztert ténybeli, eredményben mutatkozó adatok szolgáltatására, ez adatokat, ha egyáltalán volnának, kellő értékre leszállítani önmagok iránt volna kötelességök. De talán az a nyomott lelki állapot, mely szorongattatva a szegénységtől, mindennel megalkuszik, még kapva kap a mondáson, melyet utánjárás nélkül készpénzül fogadva, némimű cinizmussal mondja: „Ime, az is ok arra, hogy adjuk oda iskoláinkat az államnak!”

Hát igaz, hogy rég nincs már az a férfiú, kinek rendületlen kálvinista lelke, erős alkotmányos érzülete, kifejtett finom jogérzéke megérezte a legkisebb szellőt is, mely a prot. egyház alkotmányát támadólag érinté, felismerte a legfinomabb diplomata fogással takargatott jogfosztási törekvést is. De hát nincsenek még férfiai ő rajta kívül annak a tiszántúli egyházkerületnek, mely az 1868-iki népiskolai törvénnyel szemben, olyan erővel kelt a prot. egyházak érdekeinek a védelmére, olyan feltűző gonddal hívta fel egyházközségeit iskoláik megtartására, mint a melyekben van az egyházak legbiztosabb fundamentoma, mint a melyek képezik azok létalapját?!

Nekem a mikor olvastam azt az állítást arcomba szökött a vér a szégyentől és fájdalom nyilallott szívembe tőle. „Hát csakugyan igaz volna?” „Hát idáig jutottunk?” Hiszen, ha úgy van, ha a miniszter állítása igaz: akkor azoknak a hevesen megtámadott és már-már hittörvényszék elé hurcolt, „evangélistáknak, belmisszionáriusoknak” is igazok van, mert ők azt hirdetik, hogy az egyházban sok és nagy baj, súlyos mulasztások vannak. Ime a sokból egyet kívülről is meglátunk. Lentebb kimutatni próbálom, hogy ez állítás *nem lehet* igaz. Most mindenekelőtt mint vádat visszaútasítom, hogy rajtunk ne száradjon; azután figyelmeztetek azon vészes következményekre, mik előállnának, ha e hit a köztudatba átalmenne, annak a prot. köztudatnak az iskolák iránt még közönbösebbé válása, elhidegülése által.

Azonban csak a hiteles szöveg olvasása után akartam a miniszter állításához hozzászólni, a mikor láthatom azt, mivel okoklja ő meg állítását. Végre a Néptanítók Lapja 7-ik sz. 3-ik lapján elolvashattam. Az egész pont erre vonatkozólag így van: „Azzal vádolják az állami iskolákat, hogy vallástalanok. De hisz nálunk a népoktatási törvény előírja a hitoktatást és erre tiszteletdíjat is megállapítunk. Első pillanatra paradoxonnak látszik, *de igaz, hogy jobb a hitoktatás az állami, mint a felekezeti iskolában.* Felekezeti iskolákban a kántor végzi ezt, állami iskolákban pedig a tiszteletdíjban részesülő pap.”

Ez állítással a miniszter nagyon merész kirohanást tett; elvárhattuk volna, hogy vállalatának megfelelőbb fegyverzettel induljon el, hogy legalább is valamelyes statisztikai adatokkal mutatta volna meg állítása valóságát, mert a mivel megokolja, bizonyítja, azzal az érveléssel az a mondás nemcsak paradoxon, hanem teljességgel erőtelen valami, nem egyéb, mint csillogó szapanbuborék, melyet a valóság ereje egy lehelettel szétpattant.

Mindenekelőtt meg kell állapítanom és pedig nem szórszálat akarván hasogatni, hanem bizonyítani, hogy a miniszter nincs tisztában azzal, mit akar tulajdonképpen mondani és mivel akar bizonyítani. Azt mondja ugyanis, hogy az állami iskolákat „vallástalansággal” vádolják és a mint a vád megdöntésébe belefog, elejti a felvett fogalmat, nem használja többé a vallástalan-

ság, vagy vallásosság szót, hanem a „hitoktatással” érvel. Mindenki előtt pedig, a ki valaha neveléssel foglalkozott, tisztán áll az a tény, hogy tanítani és nevelni, a gyermek fejébe tantárgyakat tömni és azt emberre képezni; ehhez képest hittant tanítani, hitoktatást végezni és vallásos szellemben nevelni a gyermeket vallásossá tenni, nem egy fogalom, nem egy tény, sőt egymástól néha olyan olyan messze áll, mint a föld az égtől. Nagyon csalódik hát a miniszter, ha azt hiszi, hogy az állami iskolák *vallásosak* azért, mert bennök a *hitoktatást* törvény előírja és azt csakugyan teljesítik is és pedig tiszteletdíjban részesülő egyének. Nem úgy van. Az állami iskolák *nem vallásosak* azért, mert bennök *bejáró lelkészek hitoktatást* végeznek, hanem igenis *vallástalanok* azért, mert *közös jellegöknél fogva más alig is lehetnek* nem lévén szabad az államnak közös iskolákban bármely hitfelekezet hitelvei szerint is nevelni. Odáig pedig még nem jutottunk a türelemben, szeretetben, igaz keresztyénségben sőt a hierarchizmus világhuralmi törekvései miatt ma távolabb állunk mint valaha, attól hogy elnézzük az államnak, ha az, a minden ker. egyháznak közös kincsét, közös alapját képező bibliából, minden felekezeti érzékenység sérelme nélkül a *maga saját tanítóival* neveltetné a növendékeket egyetemes ker. vallásos szellemben, az úr Jézus Krisztusnak felekezeti dogmákon felül álló isteni vallásában, isteni szeretetet lehellő evangéliomában. És vallástalanok az állami iskolák, mert a bennök általánosan uralkodó szellem vallástalan.

De vegyük a miniszter állítását úgy a mint ő azt valószínűleg értelmezte, hogy t. i. vallásosság és hitoktatás azonos fogalmak; hogy ez esetben a hol hitoktatás van, ott vallásosság van: vajjon lehet-e ekkor is igaza? vajjon lehetséges-e, hogy az állami iskolákba bejáró lelkészek jobb hitoktatást volnának képesek felmutatni mint a felekezeti tanítók? A miniszter ugyan *kántort* mond, talán mert összetéveszti azt a tanítóval vagy talán mert abban a tévedésben van, hogy a felekezetről sem a tanítók, tehát nem azok teljesítik a vallástánítást, a kik folytonosan a gyermekekkel foglalkoznak, hanem egy-egy órát adni bejáró mellettök a kántor? Ez azonban nem így van. Ha így volna, ez esetben a felekezetek csakugyan vétkesek volnának.

A lelkészekre ugyan hízogó a miniszter mondása a mennyiben úgy látszik felőlök vélekedni, hogy ők jobban tanítják a hittant, mint a tanítók, vagy talán inkább feltételezi rólok, hogy vallásosak, a tanítókról pedig abban a vélekedésben van, hogy bár az egyházaké, mégis hitetlenek. Ez utóbbit azonban elvből nem engedhetjük meg. Előbbit pedig a didaktikát paedagógikát, minden tantárgynak, a felekezeti tanítóképzőkben a hittannak is módszertanát tanuló leendő tanítók némimű gunynyal hallanak. Külömben pedig a miniszter mondása sértő is lehet a lelkészekre, ha a „*tiszteletdíjban részesülő*” jelzón van a hangsúly, a mennyiben ezzel azt akarja értetni, hogy azért tanítanak lelkiismeretesebben, mert nem ingyen teszik azt. De legyen a miniszter gondolata bármi: itt az igazság az, hogy egyszerűen az idő miatt lehetetlen, hogy az állami iskolákban valaki, ha lelkész is, 2—2 osztályra hetekint 2 órával több eredményt tudjon felmutatni a hitoktatásban, annyival inkább a vallásos nevelésben — (pedig ez volna a cél, amaz csak eszköz,) — mint az az ember, aki egész nap velök a gyermekekkel, annyi időt szakíthat az egyházak előtt legkívánatosabb tudományoknak: a vallástudományoknak a tanítására, a mennyi alatt annak minden tudományok felett kimagasló voltát

a gyermekekkel megéreztetethi, a mennyi idő alatt a vallástánból nyújtott anyaggal a gyermekek szívét lelkét nemesítheti, a gyermeket nevelheti. Neki van ideje a gyermekekkel bibliát olvasatni, tehát közvetlen magából a forrásból meríteni, közvetlenül éreztetni a vallás tárgyainak szépségét és megszerettetni azt; van ideje az összes használatban levő énekeket megtaníttatni és ez utóbbit legalább, úgy tudom, megis teszik; van ideje napjában többször énekeltetni. Hogy pedig magának a bibliának olvasatása, a gyakori éneklés a szív képzésnek, nevelésnek legfőbb eszköze, mondanom sem kell. De a nevelés ezen eszközeinek alkalmazására, mennyi ideje van a bejáró lelkésznek? Hogyan dolgozhatja ő fel pusztán a tananyagot osztályonként héten által 1 órán, mert többet nem igen adnak az állami tanító urak, ezt is ha tetszik nekik olyan osztálybeosztással, mint nekem, ki kénytelen vagyok az ő általok magok számára is eképen beosztott osztályokat tanítani: 2-ik, 3-ik, 5—6-ik együtt, haladók és 4-ik osztály ismét együtt, kezdő osztály egymagában hetenkint 2—2 órán.

Senki nem tagadhatja ez igazságot: A milyen a tanító, olyan az iskola. A tanító lelkét, szellemét leheli bele az ő iskolájába. Ha van neki valamelyes egyénisége, a gyermekek szellemileg, erkölcsileg annak a formájára képződnek. Ha a tanító vallásos: a gyermekek is azok lesznek. Ha istentagadó: azok sem fognak istenfélelmet szívní magokba az ő társaságában. Anyira, mikép teljes határozottsággal mondhatom, hogy egy tanító ne vegyen elő soha semminémű kézikönyvet: bibliai történeteket, hit és erkölestant, kátét s. t. b. hanem ő maga legyen igazán vallásos, úgy hogy az ömöljék el egész lényén, hassa át minden szavát, minden tettét, a mely erőteljes vallásosság minden esetre külső megnyilatkozásokra is fog nála utat, módot találni egy-egy ének elnevelésében vagy egy bibliai rész felolvasásában, mindig valamely tanításának mintegy mennyei fénytel megáranyszására, megvilágítására: egy ilyen tanító vallásosabb gyermekeket fog ily módon nevelni, mint egy másik könyvek folytonos tanulatásával, ha ő maga Istent nem hívő, avagy csak hitben közönyös is.

Ne felejtjük, hogy bélyeget iskolára rányomni, azt valamiféle szellemben nevelni, csak az képes, a ki folytonosan ott van a gyermekek közt, hogy van ideje a maga szellemét a gyermeki lelkekbe beoltani. A lelkész pedig nincs ott folytonosan az állami iskolákban, azok növendékein tehát nem az ő szelleme fog meglátszani, azok nem az ő képére és hasonlatosságára fognak formálódni, hanem a tanítókéra. Abban az esetben, ha az a pap olyan erős, jellegzetes egyéniség, a tanítók pedig egytől-egyig valami szintelen, alakatlan lények, úgy, hogy amaz ezeket mintegy magába nyelheti: még valamit tehet a lelkész nagy erőfeszítéssel, lankadatlan, lángoló buzgósággal. De hát mi lesz akkor, ha épen az ellenkező eset áll? Ha a tanítók mindnyájan határozottabb jellemek, a lelkész az erőtlen, tehetetlen semmi? Mert ez az eshetőség sincs kizárva.

Nem beszélek többet. Azt mondtam, hogy a miniszter a felállított tétel bizonyítására adatokat nem hozott elő. Most is azt mondom. A mivel ő bizonyít az nem adat, csak feltevés, ilyenformán: Nem lehetnek vallástalanok az állami iskolák, mert azokban, a hitoktatást előírja a népiskolai törvény, sőt jobbnak kell lenni a hitoktatásnak az állami iskolákban, mert azt ott tiszteletdíjban részesülők lelkész végzi. Ő ezt így hiszi — az lehet, de hogy nem így van, mert nem lehet, azt fentebbi okoskodással, — azt hiszem —

elégge megmutattam. De én adatot is mondok, bizonyítok is, legalább egygyel, a vallásosságnak egyik külső megnyilatkozásával. Hallgassunk meg temp'omi gyülekezeteket, melyek egyházi iskolából rajzoltak oda. Mily fenséges ez az énekkar, még ha disszonáns hangok vegyülnek is bele, melyben annak a gyülekezetnek apraja nagyja egy szívvel, lélekkel, egy buzgósággal igaz áhitattal önti ki szive érzéseit!! Mennyi meghatott, átszellemült arc van ott! Emlékezzünk csak, milyen megható volt, még ujságban olvasva is sirtam rajta, a mikor Kossuth Lajos temetésén a Kerepesi temetőből kizárt nagy néptömegben egy mezőturi atyafi hatalmas bariton hangon rázendítette: „Te benned biztunk eleitől fogva!” és mind az egész sokaság énekel szent áhitattal, megrázó erővel, bizonyosan énekes könyv nélkül és könnyebbitett az énekkel szive szakgató fájdalomán. No ilyet csak egyházi iskolákban nevelt emberektől hallhatunk. Mert járjuk fel azokat a templomokat, hol nincsenek az egyháznak iskolái, meglátjuk, hogy itt már a templomba menetelnél sincs meg az arcán a népnek az az áhitat, ünnepélyes komolyság, mennek énekes könyv nélkül, és ülnek, hallgatnak ott bent a templomban, (nekem olyan szomorú, sőt bántó az a hallgatás) míg a kántor be nem jön, akkor is énekel azzal egy két öregebb, a ki előtt a padban énekes könyv van, (mert magának egynek sincs). Nincsen az ilyen templomban sehol az az átszellemült arc, amit én ama másfajta templomokban hajdanta láttam, olyan sokat láttam, mert nem hoz a nép magával ide a gyermekorból vallásos érzést. Már pedig, hogy a vallásosságnak a gyülekezeti éneklés egyik nyilvános mutatója abban senki sem kételkedik aki tudja, hogy a mi egész egyházszervezetünk, abban az istentisztelet is az összes hívők eselekvő közremunkálására van építve.

Hozhatnék fel még több adatot, más fajta bizonyítékokat egyháza iránt való buzgósága, tettekben nyilvánuló vallásossága felől a felekezeti és másfelől a közös iskolákban nevelt népnek. De ezeket elhallgatom mert velők itt ott bizonyos elfogult érzékenységet bántanék, félreértésre adhatnék alkalmat. E helyett ajánlom akinek módjában van megszerezni, hogy hasonlítsa össze az egyes egyházkerületek közgyűlési jegyzőkönyveit, azokban nyerhet erre nézve tájékozást.

Ez észrevételek megtévése után kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy én a miniszternek nem a jó-hiszeműségét, hanem jól értesültségét vontam azokkal kétségbe. Nekem az ő több rendbeli nyilatkozatai után el kell hinnem, hogy ő is egyike azon tisztább látású és nemesebb gondolkozású embereknek, a kik érzik már a szükségét egy jobb kor előkészítésének és látják, hogy ennek az előkészítésnek egyedüli eszköze a vallásosság előmozdítása, ezt pedig csak a vallásos nevelés által eszközölhetjük. Ő aztán (tévesen) azt hiszi, hogy e vallásos nevelést *állami iskolákban, részleges intézkedésekkel, kevés értékű rendeletekkel* lehet eszközölni — a nélkül, hogy a szellemet, a rendszert gyökeresen átalakítaná. Azt hiszi egyebek közt, hogy a mikor ő rendeletet ad ki, hogy a tanítók növendékeiket vasárnaponként templomba kísérjék, ezzel mindent megtett. Igaz, hogy az a rendelet már nagyon fontos lépés, mert közös iskolás helyeken alig látunk iskolás gyermeket egész éven át a templomban. De hát az a baj, hogy a ma uralkodó szellem mellett annak a rendeletnek a való életben semmi értéke nincs. A papíron, ha megvan, lehet, de az iskolában nincs. Én legalább, megörülve e hír hallásának, azonnal kifejez-

tem óhajtasomat e tárgyban a községi iskolai tanító urak előtt, de azok nagy hidegen kijelentették, hogy ők ilyen rendeletről nem tudnak, tehát tudni nem is akarnak. — Vajon csakugyan kiadta-e aztán a miniszter e rendeletet, de a tanfelügyelők fiókjában maradt, avagy a tanító urak merészlik azt figyelembe nem venni, ki nem adótnak tekinteni, ezt szeretném valahonnan megtudni.

Harasztos.

Nagy István,
ref. lelkész.

Közkerkölcsseink s a lelkipásztor hivatása.

(Vége.)

Ez a nagy feladat — tisztelt értekezlet — a lelkipásztorokra vár: ők ennek, szinte kizárólag ők — hivatásszerű mesterei. Mert hiszen övék az istenházának vallásos ihletséggel környezett szószéke, övék a krisztusi tudomány, a szeretet igéinek hatása hirdetésére; ők állanak őrt az ember életének nagyjelentőségű választójánál, — s övék az alkalmom e választatok jelző tábláira felróvni a vezető irányt.

Az emberi életnek mindazon jelentős pillanataiban, melyekben az ember leginkább van hangolva a magába szállásra, melyekben a lélek legkészebb az erkölcsi jó magvainak befogadására — ők vannak bent a lélek birodalmában, ők vannak bent hódításra alkalmas fegyverrel kezökben. A szülők között a kereszttel a bölcsőnek örömeiben, a házasság szent frigyére lépők között a boldog jövő derűs reményeiben, s az élet zárkóvénél a gyászoló felek között, a mély bánatnak pillanataiban, midőn a vigasztalásnak, a megnyugtatósnak erkölcsi momentumokban gazdag igéi előtt a fájdalomtól ihletett lelkek nyitva állanak.

Valóban, tisztelt uraim, eszményi hivatás a lelkipásztor hivatása! Mert hiszen, különösen a mi reformált egyházunkban valójában ők Krisztus urunknak földi helytartói; kik, bár nem fejedelmi kormánypálczával, hanem hivatásszerű lelki adományokban rejlő nagy hatalmukkal uralkodhatnak a lelkek felett, fentartva, sőt mindinkább kiterjesztve Jézus országának határait. — Ugyde ezen eszményi hatalommal, t. uraim, a szintén csak ember lelkész csupán akkor rendelkezhetik, hogyha az igékkel, melyeknek hirdetésére hivatva van, mindenekelőtt önmagát váltja meg, ha a tanítással, a melyben szellemi életének legfogékonyabb évsoraiban folyton részesült — önmagának lesz mindenekelőtt mesterévé; hogy akkor, a midőn egyháza híveinek lelkipásztorává emelkedik, a lelkiekben, közöttük csakugyan hivatott mester lehessen. — Emez öntanítás során véssé mélyen be lelkének soha nem hallgató tudatává hivatásának azt a vezérlő gondolatát, hogy ő a szeretet vallásának papja s hogy mint ilyennek eszményi hivatása, apostoli kötelessége van s hogy e kötelesség, eme hivatás sikeres betöltésének egyetlen biztos kulcsa — a szeretet.

Tulzás nélkül állítható fel — t. uraim — az a tétel, hogy a bölcs szülőkkal a lelkipásztorok osztozkodnak a lelkek birodalmában s hogy a lelkiekből táplálkozó közkerkölcsiség állapotára kiváló hatása van annak, hogy vajon a lelkész kar lanyhán, vagy buzgalommal él-e hivatásának. — E hivatás betöltése azonban, épen nincs kimerítve az istenházának szószékén. Ahhoz, hogy a szószékről hirdetett ige megtermékenyítse a lelkeket, igen sok kell, sok körül-

ménynek kell közremunkálnia úgy a lelkésznek, mint a közönségnek részéről. A lelkész részéről érzék kell ahhoz, hogy megbírálhassa azt, vajon a tanítás mily alakban juthat be termékenyítőleg légbiztosabban a lelkekbe, természeti adomány kell ahhoz, hogy emez alkalmas alakba foglalt tanítás az előadás lebilincselő külső erejével utat törhessen magának a külső érzékekhez, benső tartalmának vonzó lényegével bejuthasson az elmék mélyébe. Ez szükséges nagyobb vonásokban a lelkész részéről. A hallgatóság részéről talán még több a kívánatos előfeltétel, de mindenekelőtt az a két körülmény, melyet a tapasztalatok szerint, inkább talán kisebb egyházaink közönségénél kell felette kívánatosnak tartanunk; t. i. hogy a hívők, s ezeknek különösen fiatalosága ne másért, hanem magáért Isten imádásáért — s az ige meghallgatásáért menjen a templomba; és másrészt, hogy a hallgatóságnak egy fizikai állapota, mint ezen alapulólólag kedélybeli hangulata a templomban olyan legyen, hogy az ne zárja ki, sőt feltételezze az éber figyelmet; hogy az ne vonja természetes következtül maga után épen azt, hogy a figyelem felmondja — még a legjobb akarat daczára is — a szolgálatot. Ezek t. uraim, az életből elesett mindennapos észleletek; bár sajnosan tapasztalt, de nehezen megváltoztatható következményei a mindennapi élet uralkodó viszonyainak s nagyban rászolgálnak arra, hogy a lelkésznek befolyását hívőire a szószék útján, hátráltatólag befolyásolják.

Éppen ezért t. uraim, az én nézetem szerint legalább a lelkipásztor a maga apostoli hivatását nem csupán, sőt nem is kiválólag a szószéken töltheti be legsikeresebben; hanem egyháza közönségének társadalmi életében, híveivel való folytonos érintkezése útján; a ki ennek tudatában nincs, vagy erről megfeledkezik, az lelkipásztori állásának egy igen jelentőségteljes feladatáról felejtkezik meg. Azonban, hogy ezen társadalmi érintkezés létesülhessen s létesülve áldásos célját elérhesse, ahhoz egyetlen egy ut vezet. És ez az ut ismét csak a szeretet útja. — Szeresse apostoli áldozatkész lélekkel, szeresse a lelkész híveit; felül kell emelkednie az emberi hibáknak talán visszatartó jelenléte is. Meg kell kerülnie zátonyait azon minden rendű gyarlóságoknak, melyek az embereket itt-ott talán visszautasítóvá tennék reá nézve, szeretnie kell hibáikkal együtt híveit; meg kell gondolnia, hogy az ő feladata nem az ítélet, nem a megtorlás, hanem a tanítás. A mütő orvos nem lehetne megmentője a fekélyeseknek, ha fekélyeiktől undorral fordulna el. — Csak akkor, ha minden hibáik daczára szeretettel képes közeledni híveikhez, csak akkor lesz képesített és méltó arra a lelkész, hogy hívei is viszont szeressék őt. Pedig a szeretetnek eme kölcsönösségében rejlik a tanítás sikerének egész varázsa. — Igen nehéz feladat ez, t. uraim, — valóban keresztyéni önmegtartózkodást s apostoli buzgóságot feltételező feladat; azonban én legalább, csak meggyőződésemet mondom nyíltan ki, a midőn azt állítom, hogy e feladat betöltésére képtelen egyén — nem lehet valódi lelkipásztor!

Az a lelkész azonban, a kit hívei igazán szeretnek, hatalmában tartja azoknak lelkét. Ugy lesznek vele, mint a betegek azzal az orvossal, kinek tudományához s lelkiismeretességéhez a bizalom fűzi őket s minden bajukban hozzáfordulnak. És ha ez az eszményi helyzet egyszer bekövetkezett — ez a tény már maga csalhatatlan jéle annak, hogy a lelkész híveinek lelki világában rendelkező hatalomra tett szert; csak tudjon és akarjon élni e hatalmával — s betölté meg-

váltói hivatását. — És ha ez eszményi hivatást betöltötté — érdemkoszoruzott bajnoka leend a közerkölcsök nemesítésének. Bajnoki babéru pedig a jóknak köz-elismerése mellett szolgáljon az a jóleső öntudat, hogy egymástól elválaszthatatlan kettős köteleességet teljesített: köteleességet hazája és vallása iránt.

Ezek azok a gondolatok t. értekezlet, melyeknek közrebocsajtására indítva éreztem magamat, eme kiváló helyen. Azt hiszem, hogy ezzel polgári köteleességet róvtam le. És ha e hitemben a nagyrebocsúlt hallgatóság osztozik velem: gazdag jutalommal hagyom el e helyet.

Szűnyogh Szabolcs.

TANÜGY.

A „Reflexiók“ nyomán támadt újabb reflexiók.

E becses lapok 17-ik számában Kovács Sándor s. lelkész barátomtól „Reflexiók„ címén egy közlemény jelent meg, a melyben — igen helyesen — távolról sem szándékozván a már érvényben lévő egyházi törvényeket támadni, csak azon aggodalmait tárja elénk, a melyek lelkében támadtak a konvent azon határozatát illetőleg, hogy a vallásanári képesítést a „jeles“ diploma, vagy a theol. „magántanárság“ elnyeréséhez köti és itt rámutat arra a nagy különbségre, a mi a képesítést illetőleg a gymnásiumi világi és a vallásanár között támad, midőn csak azon lelkész lehet egy gymnásiumi rendes tanárnak teljesen egyenrangú és egyenlő fizetésű kartársa, a ki a fent említett képesítéssel bír, a miből azt a következtetést vonja le, hogy ez által a lelkészek tekintélye szembeszökő csorbat szenved, mert hiszen csak kevés % szerezhette, vagy szerezheti meg az említett fokozatot.

Tökéletes igaza van tiszt. Kovács úrnak, de, ha még csak ez volna a baj, mit sem szólnék, mert a konvent intézkedései és végzései előtt én is tisztelettel hajlok meg. De midőn nem régiben egy ösrégi, híres, ref. főgymnasiumnál (nagyenyedi) egy vallásanári tanszékre kiírt pályázatot olvastam, a hol az előirt képesítéshöz még a következő kívánalmak vannak fűzve: — „előnyben részesülnek azok, a kik középiskolai tanári oklevéllel bírnak vagy akiknek oklevelük megszerzéséhez vizsgálataik már folyamatban vannak;“ — elborult lelkem és a Kovács úrnál még nagyobb aggodalmak támadtak bennem, mert hiszen ugyanezen pályázatban a megválasztott tanár kötelességei így vannak felsorolva: „Kötelessége a gymnasium összes osztályaiban a vallásanítás, továbbá az iskolai istentisztelet vezetése, a Konfirmálandó ifjak és legatióba menendők elkészítése.“ Punctum.

Szent Isten!, tehát már nem elég a főt. és mélt. konvent kívánalma, már „simplex“ lelkészi diplomával, bármilyen kitűnő legyen is az, vallásanár nem lehet az ember!

Itt új törvényt alkotnak. egy veszedelmes praecedent állítanak fel, mely agyoncsapja azt a kis tekintélyt is, a mit még a lelkészi diploma mégér. Mert most már a többi főgymnasiumaink se szállítsák alább a vallásanárokat „niveau“-ját (!), csak azt választásuk meg vallásanárnak, a kinek középiskolai tanári oklevele is van, a hogy emez erdélyi főgymnasiumunk méltóságos előjárósága ezt proponálja.

És aztán majd hallunk újabb panaszokat a theol.

ifjúság számának megdöbbentő apadásáról és keressük az okokat, tanácskozunk, tanulmányozunk! Hát ugyan, kérem, mondja meg minden elfogulatlanul ítélő, hát nem magunk vagyunk okai mindjárt első sorban is e szomorú jelenségnek, hát nem magunk vagyunk az okai, ha így még azokat is elriasztjuk e pályától, a kik különben erre hivatást éreznek lelkükben . . . hát nem magunk szállítjuk-e alá saját lelkészeink tekintélyt, mintha azok diplomájukat kevesebb tanulással, tudással, fáradsággal és költséggel szereznék; hiszen a theologus ifjú, míg diplomáját megszerzi, mily erőfeszítő munkával, mennyi tanulással, mennyi küzdelemmel éri el célját, a ki valóban „multum sudavit et alsit“, nem kevesebbet, mint bármely szakpályán bárki más!

Hiszen ezelőtt sem voltak kevésbé szegények lelkészeink, ezelőtt is küzdöttek szerény jutalmukért, de a magasztos hivatásért lelkesülő ifjúság ment e pályára bőven s nem riadt vissza, mert még akkor a lelkészi tekintély épségben volt, nem volt megtámadva és ostromolva; de most, midőn megszerzi az ifjú nagy nehezen oklevelét, azt kell tapasztalnia, hogy azzal, legyen az bármilyen kitűnő is, még sem sokra megy, hiszen azt mondják rá fitymálva: „csak teológiát vэгzett!“

És itt eszembe jut egy eset, hogy egy vallásanár-társával egy és ugyanazon tanintézetnél működő világi tanár, a ki valljuk meg őszintén, több rendbeli baklövés után tákolta össze sufficiens oklevelét, saját majoritásának tudatában mindig bizonyos leereszkedő szávalommal beszélt vallásanár „collegájá“-ról, kinek akkoriban felényi fizetése sem volt, mint neki, pedig az említett vallásanár ref. főiskolánk egyik kitűnősége volt. — Hát az ifjúság valláserkölesi nevelése is ér talán annyit, mint p. o. a rajz. geometria tanítása?! . . .

S most, midőn egyenjogusítani akarják a vallásanárt a többi tanárokkal, de megkívánják, hogy az ám ember legyen a talpán, belenyugosunk, de hogy az említett veszedelmes praecedenssel még e követelést is túlhajtsák, az ellen tiltakoznunk kell s hogy tiltakozásunk mennyire helyén való, azt minden egyházi életünk iránt melegen érző kebelnek be kell látnia, mert ez a praecedens azt a tendenciát hordozza magában, hogy a lelkészi diploma magában véve nem elégséges arra, hogy a vallásanár a tanártestületben a többiekkel egyenlő rangot és helyet foglalhasson el.

Ha fel nem emeljük szavunkat: akkor nincs jogunk panaszkodni a theologusok számának szomorú apadása miatt!

Beőr Kálmán.

KÜLFÖLD.

Francia katolikus eszmélkedés.

A fenti cím alatt a „Chretien Français“ áprilisi száma igen érdekes részleteket említ fel a francia papság kebelében megindult újabb mozgalmakból. A cikkíró, a ki több előkelő abbé ismeretségével szerencsés dicsekedhetni, egyebek között azt írja, hogy ezeknek sorában nemesak egy kiváló férfiut tudna megnevezni, a kire Sabatier munkája oly hatást gyakorolt, hogy a nagy „hugonotta gondolkozó“-nak tényleg tanítványai lettek. Igaz, hogy külsőleg még ragaszkodni látszanak ahhoz a felfogáshoz, hogy „a vallási társadalomnak a

katholicismus a legjobb és az egyedül lehetséges alakzata s a leghelyesebben azt cselekszik, ha ott maradnak, a hol vannak és védelmezik a katholicismust.“

De ezek a papok csak önmagokat áltatják. Egyideig még hordják a római jármot, a mely minden befolyását arra használja ki, hogy kebelében megtartsa az elszakadást megkísérletteket, valamint azokat, a kik ad limina zarándokló félen vannak. Ők azonban nem fogják feltartóztathatni a folyamat; még csak az sem sikerül, hogy futó habjait meglassítsák vagy árterét megnagyobbítsák és a partokat ellenállhatóbbá tegyék arra az időre, midőn kitörésre kerül a dolog.

Charbonnel Viktor, az ékes szavú francia pap, ki a római egyházat csak régen hagyta el, a belga és hollandi munkásosztály előtt szinte meglepő eredménnyel tartott előadást. A socialista és atheista hallgatóságnak a szertartások a dogmák és papoktól megszabadított vallásról beszélvén, a kerges tenyerű munkások a legnagyobb tetszésben és tapsban törtek ki. Az egyik gyűlés végeztével több, magát atheistának való munkás így szólott hozzá: „a papság gyűlölete sodort bennünket az Isten meggyűlölésebe is; békitse nek ki minket a vallással és a szabadsággal.“

A papok és a klérikális nyomás minden követ megmozdítottak, hogy a közönséget ellenszenvesen hangolják a szónok irányában. Azt a hírt kezdték terjeszteni, hogy Charbonnel megnősül s ez volt a tulajdonképi indok, miért a római egyházat elhagyta. A hír teljesen légből kapott, hamis volt. Az ex-pap a Gazette de Liège tudósítójának interviewolása folytán ide vonatkozólag a következőleg válaszolt.

Oh, az asszony az én Tartufeöm! Önök tehát valóban hiszik, hogy ezért valaki elhagyja papi rangját és az egyházat! Mily kedélyesen ártatlan! Az ember tehát nem is találhatna nőt, ha önöktől el nem szakadna s el nem hagyná confessióit, szentségeit, templomait? Kikelnek ellenünk, a „renegátok“ ellen és sajnálkoznak a skandalumokon, a melyek az önök tiszta vagy tisztátalan képzeletében léteznek egyedül.

Ime éz volt a válasz attól, a ki oly sokáig élt azon jelenetek között, a melyek ép olyan jellemzők mint maga az elbeszélés

Franciaországban egy másik ex-pap, Bonhomme abbé, a ki miután 1895-ben papi rangjáról lemondott, azóta protestáns evangyelistaként feltűnő sikerrel és buzgósággal működik régi plebániájának szomszédságában. A ponsi reform. egyház lelkészével minden segély forrás nélkül a legbámúlatozabb eredményt produkálja alig két év leforgása alatt.

Ehhez hasonló ébredés észlelhető a németországi katholicismusban is. Talán legkitűnőbb bizonyíték erre Schell Hermannak, a würtzburgi kath. egyetem rektorának nem régen megjelent műve, a melynek címe: „A catholicismus mint fejlődési principium.“ A kérdés, melyet az író fölvet, már magába véve is rendkívül jellemző.

A protestáns népességgel összehasonlítva, honnan van a német katolikusok elmaradottsága? Az okok szerinte: hogy a római egyház a társadalmon kívül áll; a papság úgy van nevelve hogy a modern eszméket nem érti meg; az egyház elszakítja magát a tudománytól; végül, hogy a római centralismus a nemzeti öntudat összetörését munkálja. Ugyanazért csökkenteni kell a külső tekintélyt és több individuális szabadságot adni; a tudományos vizsgálódásba pedig nagyobb önállóságot vinni be. A protestánsok ezen szabadságnak köszönik fölnyöket.

Bizonyára Magyarországon is megszívlelendő volna ez a böles beszéd épen azoknál, a kik úton-útfélen annyiszor hánytorgatják *hazafiasságukat*, s hallgatólagosan pedig eltűrik, hogy a papság egy része a magyar állam rovására a nemzetiségekkel fog kezdet.

A Ch. W. U.

—k—n.

NEKROLOG.

Mózes András. 1850—1898.

Néhai Mózes András bogáti ev. ref. lelkész született Vésztőn Békés megyében az 1850. év október 28-án Mózes Mihály és Kovács Zsófia szülöktől, hol atya városi főjegyző volt. Elemi iskoláit Vésztőn, a gymnasium I—IV. osztályát Békésen, V—VI. osztályát H-Böszörményben, VII—VIII. osztályát és a theologiai tanfolyamot Debrecenben végezte, páratlan szorgalmával, feddhetetlen erkölcsi magaviseletével tanárainak becsülését, tanulóársainak ragaszkodó szeretetét mindenütt megnyerte s mindvégig megtartotta. Debrecenben egy évig esküdt-diák, egy évig pedig főiskolai contraseiba és senior volt, ezután Bécsbe az egyetemre ment tanulmányai szélesbitése végett, innen haza jöve 5 évig néh. Révész Imre mellett volt mint káplán, innen a bogáti ev. ref. egyház lelképásztorának hivatott és választott meg az 1880. év március 7-én. Kápláni vizsgát tett az 1875. évben, másod lelkészképessegi vizsgát az 1876-ik évben kitűnő eredménnyel. Megnősült az 1883. év február 21-én, nőül véve Martonffy Erzsébetet F.-Gyarmatról, kivél minden tekintetben boldog és zavartalan házasságban élt az 1898. év április 28-án bekövetkezett haláláig, a mikor szerető hitvest és 3 gyermeket hagyott hátra, kik közül István és András a h.-böszörményi gymnasium IV. és II-ik, János pedig a bogáti elemi iskola 3-ik osztályát végezi.

Szerény és egyszerű modoru de következetes puritán jellemű ember volt, nagy szereplésre nem vágyakozott és nem törekedett. Hiszen már hittan hallgató korában ő, az osztály elsője teljes önmegtartózkodással nézett, igényeket nem formálva szembe azzal a jövővel, melytől ő maga magának 8—10 évi káplánságot jósolgatott, nem a zugolódás, a panasz, hanem a bekés megnyugvás hangján. De annál lankadatlanabb szorgalommal, buzgósággal és kitartással igyekezett munkálni egyháza javának előmozdítását és a lelképásztorságára bizott nyáj tapintatos és humanus erkölcsi vezetését. Munkája és igyekezetének gyümölcse nem maradt el, mert hívei odaadó szeretettel vették körül s nemcsak saját hívei osztatlan szeretetét, de az egész lakosság őszinte tiszteletét kiérdemelte, tevékeny és eredménydús részt vett az egyháziakon kívül mindennemű közügyek vezetésében s az egyházi és községi ügyek terén kifejtett munkássága buzgalma és megtéveszthetetlen igazságossága az egyházi és világi előjáróság kölesönös s a közjó előmozdítására minden téren jótékonyan ható együttes munkálkodását teremtette meg, melynek eredménye lett az iskola-ügy örvendetes fejlődése, felvirágzása és a hiveknek vallásos erkölcsi nemes viselkedése, mit fényesen igazol már csak az is, hogy ez ideig egyetlen polgári házasság egyházi megáldása sem maradt el és hogy a népes egyházban egyetlen vadházasságban élő pár van.

18 évi lelképásztori lankadatlan munkásságának gyümölcse az, hogy egyháza az egyházmegye legvirágzóbb és rendezettebb egyházai közé emelkedett s hogy a templom és torony ujonnan kijavítva nagy költséggel

maradandólag befedtetett, hogy a régi és elavult iskola-épületek helyett iskolának egy erős és díszes épület vásároltatott, terjedelmes kerttel s ezenkívül két szép s a modern kívánalmaknak teljesen megfelelő újskola és tanítói lak épült, szerveztetett végül a 3-ik tanítói állomás, melynek betöltésében azonban közbe jött gyászos elhunyt megakadályozta. A moderneskedő szelektől meg nem ingatott erős meggyőződésű hitszónok. Krisztus tanainak Kálvin szerint való buzgó és hű követője s terjesztője volt. A gyilkoló betegség a legváratlanab-ból döntötte sirba az egyébként erős testet. Gyászos és hirtelen történt elhunytát nemcsak az őt őszintén szerető és tisztelő hívek, hanem a község összes lakossága felekezeti különbség nélkül gyászolja. Temetésén Göröm-bei Péter esperes, Marton Gyula és Szabó Lajos lelkészek tartottak megható imát, illetve gyászbeszédet s a drága hamvakat a vezető pásztor nélkül maradt hívek állandó zokogása kísérte ki végső nyugalma helyére. Legyen áldott a hűnek emlékezete s legyen csendes nyugalma az anyaföld pihentető kebelén!

Nyir-Bogát, 1898. május 24.

Kéky Sándor
egyházi tanácsos.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő
egyházak történetéhez.

60. Adatok

a füzesgyarmati ev. ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Rektorok, praeceptorok, leánytanítók, iskolai ügyek.

Ez egyházban a felső fitanítói állomás egészen 1874. őszéig u. n. „rektória vagy akadémika promotió” volt, mely mindenkor a debreceni főiskolából teológiát végzett, vagy a tanfolyam végén állott ifjakkal töltenetett be. Ilyenek voltak: Józsa András 1750-51; Kállai János 1751-1752; Pataki István 1752-1757; Szeles Péter 1757-1760; Géresi László 1760-1762; Kádár István 1762-1763; Szödenyi József 1763-1766; (később dobozi lelkész) Madarasi Imre 1766-1770; Berecki Márton 1770-1773; Szilágyi Cseh János 1773-1776; Gaál Sámuel 1776-1779 (később szatmári prédikátorra lett); Szatmári Ferencz 1779-1783; Gál Gábor 1783-1786; prédikátorra lett Körmenten Vasvármegyében, Sárközi Sámuel 1786-1789; prédikátorra lett Élesden; Zilahi János 1789-1793, békési lelkészszé lett s ugyanott nyugalomba lépve halt meg. Megyeri Ferenc 1793-1796; Marjai Sámuel 1796-1799; Farkas János 1799-1803, később turkevei prédikátorra lett, hol hivataláról lelépve, mint mindvégig nőtlen ember halt meg; Keresztes János 1803-1805; később krassói prédikátorra lett. Róla és közvetlen elődjéről az van följegyezve, hogy „idejőkben volt legvirágzóbb a füzesgyarmati iskola, ami megtetszik avagy csak onnan is, hogy ebben az időben még a Deák nyelvnek syntaxisa is és pedig fundamentumosan s dicséretesen taníttatott itten, ami azelőtt soha nem történt.” Horváth Dániel 1805-1808; lett esákvári prédikátor, — Rác István 1808-1810; Peleskei Miklós 1810-1813; Szondi József 1813-1816, lett burai prédikátor; Bonyhai József 1816-1819, később tiszafüredi prédikátor; Hati Sándor 1819-1822, helybeli születésű; Bakos Mihály 1822-1825; később gáborjáni prédikátor; Tóthfalusi Péter 1825-1828; Nagy István 1828-1831; Surányi Nagy Gedeon

1831-1833, kiváló tehetségű ifjú, Debrecenben esküdt diák és a zsidó nyelvben Praeses volt. Mint kitünő s sikeres tanítót még maig is emlegetik Gyarmaton, „kihez — mint Gacsári István elődöm feljegyzé — fogható tanító abban az időben talán nem is volt.” Később azonban az italbani mértékletlensége miatt egészségét megrongálván, mint gyulai rektor és káplán időnapelőtt elhalt. Szabó Menyhért 1833-1835; Tóth Bálint — helybeli születésű 1835-1838 — később sámsoni prédikátor; Borsothy József 1838-1840, rektóriája bevégezése után itt telepedett meg, mint ügyvéd, volt e községnek bírája és sok ideig főjegyzője. Gacsári Károly 1840-1841, itteni prédikátor Gacsári István fia; Kenézi Lajos 1841-1844; Papp Károly 1844-1847; a szabadságharc után a középiskola tanítójául ismét visszajött Gyarmatra, de alig félévi hivataloskodása után 1852 szeptember havában elfogatott s mint politikai fogoly a Neugebeudba vitetett, honnan egy év múlva megszabadulván, idővel k-ladányi jegyző lett s ott halt el. Szöke István 1847-1853, helybeli születésű, később mező-túri gymn. tanár; Csató József 1853-1856 — lett margittai pap; Szegedi Károly 1856-1862 — békési lelkész; Vásárhelyi István 1862-1865; Csányi Barna 1865-1867; Szilágyi Márton 1867-1871; Békteki Lajos 1871-1873 — pocsaji lelkész; Vadon Miklós 1873-1874. zsákai lelkész. Ez év őszén a rektória állandósítatván, erre tiszt. Papp Lajos volt segédlelkész és vésztői rector hivatott meg, ki mindeideig buzgalommal és sikerrel működik.

b) Praeceptorok.

A rektor vagy nagy fiutanító mellett egész 1815-ig egy kisebb fitanító vagy praeceptor működött, ettől fogva pedig kettő. Ezek nevei a „krónikában” található feljegyzés szerint Papp András 1750-51; Simon Miklós 1751-54; Luka Sándor 1754-57; Török Mihály 1757-67; Szatmári István 1767-68; Pápai János 1768-69; Szombati József 1769-70; Laki Márton 1770-74; Szecei József 1774-77; Nagy István 1777-79; K. Hajdu András 1779-81; Szücs Péter 1781-87; Kabai Ferenc 1787-90; Kis Gábor 1790-91, visszamenvén tanulmányai folytatására Debrecenbe, később konyári prédikátor lett. Tar Zsigmond 1791-92; Jánki Mihály 1792-97; Kozma Ferenc 1797-1802; Kis János 1802-3; Marosi Sándor 1803-6; Szalai István 1806-10; Nagy Sámuel 1810-13; Kádas András 1813-14; Karakas Péter 1813-15, helybeli születésű; Kozma Ferenc 1815-19; Molnár Antal 1815-19; Précsényi István 1819-22; Ujvári József 1819-25; Szabó József 1822-23; Sárói Szabó János 1825-26; Nagy Balázs 1823-25; Jeremiás Lajos 1826-28; Sós Ferenc 1825-26; Porkoláb Lajos 1828-29; Sárközi István 1826-27; Huszti István 1829-30; Kolozsvári Mihály 1829-30; Kötélverő János 1830-32; Siró Dániel 1830-33; Gál Sándor 1833-35; Kerekes Károly 1832-38; Tóth István 1836-40; Makra Mihály 1838-39; Ármós Bálint 1840-42, ügyvéd lett; Pásztóhai Benjámín 1839-40; Hegedüs János 1840-43; Nemes Ferenc 1842-43; Horog Jakab 1843-44; Ivánka Sámuel 1843-45, mint sárospataki főiskolai zenetanár halt el; Szabó Lajos 1844-48; Kiss Ferenc 1845-52; Csató Sándor 1848-52, — helybeli születésű, — a forradalomban Domokos József szolgált helyette 1849 őszéig; Huszti Mihály 1852-53, később ref. kovácsházai pap lett; Kémeri Gábor 1/2 évig — színész lett; Tóth Bálint 1852-57; Hagyó Sándor 1857-69; Berke Péter 1853-

86; Nagy Lajos 1869—74; Cirják Gyula 1874—75; Sipos János 1875—83; Nagy János 1883-tól máig — orgonista is.

c) *A Leányiskola tanítói.*

Gacsári István a „Kronikában“ így ír: „Mikor kezdődött itten a legelső leányiskola, nem bizonyos. Annyi nyilván van, hogy már 1738-ban a leányoknak itten külön iskolák voltak a fiuktól és külön tanítójuk, mert a törvénykezési Protocollumban azon esztendőről iratik, hogy Erdős István és több fiatalok a Tanító-asszony udvarának, vagy amint in contextu kitevődik a Leányiskolának kerítését felvonták és a pincében fel-tüzelték; szintig a Tanítók nevei is bizonytalanok,“ amiből látnivaló, hogy Gyarmaton a leányok tanítására kezdetben u. n. „Tanító-asszonyokat“ a mai elnevezés szerint — nőtanítókat alkalmaztak, s így jóval megelőzték e tekintetben az újabb kort. Három ilyen nőtanító neve van feljegyezve, u. m.: Beke István özvegye Gyulai Ilona 1743—48; Nagy Mihályné 1750—1754; Szücs Györgyné 1754—58. Ezek után miért, miért nem — az okát nem tudhatni — nem működtek többé nőtanítók, hanem u. n. „férfitanítók“ választottak, kiknek nevei következők: Lukács Sándor 1758—1765, ezen egyén ugyanaz, aki fentebb a praeceptorok sorában 3-ik helyen „Luka“ néven jött elő s valódi előneve csakugyan Luka volt, „hanem itt Gyarmaton bérmáltattott el Lukácsnak.“ Erről az van feljegyezve, hogy egyik fiának Józsefnek — ki mezőtúri nótárius lett, leánya — de neve nincs kitéve — „debreceni predikátor Tiszt. Tüdös Márton József úr hitvese volt,“ hasonló fia pedig pocsaji predikátor. Méhes János 1766—1811; áldott emlékezetű, jó és buzgó tanító volt, „szánról ledúlván, halálos ütést kapott, mely miatt 68 éves korában meg is halt.“

„Nevedvén apródonként a várossal együtt a tanuló leánygyermeknek száma is, 1809-ik esztendőben egy másik iskoláról kezdett gondoskodni az akkori Elöljáróság, azt határozván, hogy az innen a gáton lakó leánygyermek ugyan ezután is a régi iskolában maradjanak s taníttassanak, de már a túl a gáton lakóknak, egy azon a részen eső alkalmas ház és udvar vevődjön.“ E határozat nyomán tetté is lett, megvétetvén egy Kovács András nevű lakosnak háza és udvara s itt a másik leányiskola felállítottatott, sőt 1816-ban ezen eddig csak magánlakásból alakított iskola új épülettel eszerített fel. Első tanítója volt e túl a gáti leányiskolának Bálint Péter 1809—40-ig, amikor lemondott, csupán a tanítóságával egybekötve viselt kántori állást tartván meg haláláig, mely 1848. aug. havában következett be. Mái is emlegetik kitünő ékes hangjáról. Kozma Ferenc 1811—15, nem akarván megnősülni, a superintendia tilalmánál fogva leánytanító tovább nem lehetett, hanem a fiiskolába helyeztetett át. Szántai György 1815—19; Sófi András 1819—33; Siró Dániel 1833—75, igen kedves és népszerű tanítója, emellett Bálint Péter után szintén ékes szavú kántora volt a közönségnek; özvegye Bányai Rákhel ma is él községünkben. Tóth István 1840—56, esonka idejét 1857 tavaszáig Rácskai László töltötte ki, amikor is eddigi fitanító Tóth Bálint lett utódjává s felszázados tanítóságához közel állva ma is működik. Nagy János 1875—83; ekkor a közép fiiskola tanítójává alkalmaztatott (lásd fentebb); Koppányi György 1883-tól, ma is állásban van. Berke Péter fitanítóságról helyeztetett át 1886 tavaszán, ő is közel felszázadot tölt a tanítói pályán.

d) *Iskolai ügyek.*

Újabb időkben, különösen midőn az 1868. évi országos népiskolai törvények a kötelező iskoláztatást kimondották, s a tankötelesek szorgalmas iskolába járatását a szülék birságolásának terhe mellett hatóságilag is mindinkább ellenőrizték, sürgették, de meg a lakosság gyors szaporodása folytán is, mind a fi-, mind a leányiskolákban a növendékek létszáma rohamosan emelkedett, ugyannyira, hogy az egyháztanács belátta, akaratlanul is érezte, hogy az iskolák s azokban a tanerők szaporításának szükségessége elodázhatlanná vált. Hogy tehát iskoláink a kor színvonalán megállhassanak, s azok berendezése, az osztályok beosztása a népiskolai törvényeknek megfelelő legyen, e végből a 80-as évek elején oly irányú mozgalom indult meg, mely újabb tanítói állomások létesítését, iskolák építését, a város két részére való tekintettel könnyebb hozzájuthatás szempontjából a kisebb növendékekre nézve parallel osztályok felállítását tűzte maga elé célul, kapcsolatosan a „szabad iskolázás“ intézményével együtt. Ily nagy és nemes cél elérése, miután az egyház minden eddigi jövedelmei, bevételei a megfelelő kiadások által felemésztettek, nem mehetett egyszerre s nagyobb áldozathozatal nélkül. Az iskolai célok iránti buzgóságnak, áldozatkészségnek soha el nem felejthető példáját mutatja fel még a maradékok előtt is az a lelkesültség, melylyel az 1883. évi május 3 án tartott egyházközségi közgyűlés nagyobb részben ma is élő derék tagjai, számba sem vehető kisebbséggel szemben — a szabad iskolázás intézményének behozatalát örömmel kimondották, s a tanerők, iskolák szaporítására a következő egyházi és iskolai új adókulesot állapították meg: „minden pár vagyoni különbség nélkül eddigi adóján kívül — mely már régi idők óta birtokaránylagos és eddig is jelentékeny volt — 8 liter búzát, 8 liter árpát s 60 kr. pénzt fizet, ezenkívül állami egyenes adójának minden forintja után 3 krt; továbbá az eddig meg nem adóztatott földek közül $\frac{1}{4}$ telek „réti“ föld után fizet 5 liter búzát, 5 liter árpát, „teljes pascum“ után 4 liter búzát, 2 liter árpát, „nem teljes pascum“ után holdanként 1 liter búzát, $\frac{1}{2}$ liter árpát“ (lásd egyh. ker. j.-könyv 1887. aug. 22—27, 83—84. lapjain). E gyűlésen történt az, hogy a határozat kimondása után lelkész-elnök, boldogult Csánki Benjámint elődöm örömkönyvetek hullatva kiáltott fel: „mint az ősz Simeon, mert látták az ő szemei az Idvezítőt, én is örömmel halok meg immár, mert 35 évi lelkészkedésem alatt táplált vágyamnak: a szabad iskolázás elvének megvalósulását elértem.“ Fájdalom! sejtelve be is teljesült, a következő év ápr. 1-én hirtelen elhalván. E váratlan eseménynek tulajdonítható épen, hogy a szabad iskolázás kedvezményének életbe léptetése s az új adókules alapjáni kivetés, a vacantia idején egy-két szövívő ember önzéséből támadt némi ellenmozgalom miatt voltaképen csak az én időmben 1887-ben történhetett meg. Mindemellett is már 1884. szept. 1-én a gáton inneni városrészen új iskola állítottatott: I—II. osztályú parallel leányiskola, mely azonban két év múlva nem szerint növendékeket eszerített, szintén ilyen osztályú parallel fiiskolává változtatván át s tanítójául Esztárból Fekete János választottatott, kit az egyházi előjáróság a betegeskedő Siró Dániel melléti segédkedése idejéből külföldben is személyesen s igen előnyösen ismert. Szépen jellemzi e szorgalmas és ritka ügyességgel párosult tanmodorú férfiút azon többek előtt s nem egyszer tett őszinte nyilatkozata: „ha még

egyszer születnék, akkor is csak tanítónak lennék.“ Ritka hang mai világban!

1887-ben az iskolai év kezdetével a túl a gáti városrészen is megnyílt az I. II. osztályú parallel fiiskola, melynek első tanítója ifj. Peleskei Dániel volt, kinek helyére 1889. szept. 1-én — helybeli születésű — Lázár Gergely jött Konyárról, kitűnő kertész s az egyház faiskolájának megteremtője, sikeres kezelője. E hét iskolában már a finövendékek osztályai teljesen rendezve, a leányiskola alsóbb osztályai elég célszerűen beosztva lettek; de még mindig nagy hátrányára volt a tanügy sikerének, hogy a nagyobb leányiskolában Koppányi György vezetése alatt III—VI osztály volt összezúfolva, melyeknek növendékeit a tanterem nem volt képes befogadni sem. Még egy tanerőre, meg egy iskolára volt tehát égető szükség. Ennek költségei fedezésére ismét módosítani, emelni kellett az eddigi adókulesot minden párra kivétel nélkül 20 kral és az állami egyenes adó-forint után 1°/_o-kal. (Lásd a Szegeden 1894. máj. 22—23-án tartott egyh. megyei közgyűlés j.-könyve 24. sz.) E 8-ik tanerő is beállított 1894. szept. 1-én a Vajánból — Ungm. — jött Lázár István személyében, ki jelenben a nagyobb leányiskola IV. V. VI. osztályainak tanítója s egyszersmind egyik organista is. Imé ily tevékenységet fejtett ki, ily elismerésre méltó áldozatot hozott rövid idő alatt a tanügy oltárára egyházközségünk, megértve, követve az apostol intését: „Mindenek ékesen és jó renddel legyenek ti közöttetek!“

Van még egy fiók egyháza is a gyarmati anyaegyházak az u. n. „Nagy-bucsei Ujülésen,“ hol a közelebbi 10 év alatt a szomszédos és távolabbi községek-ből több, mint 300 ev. reform. vallású lélek telepedett le ugyanannyi róm. kath. és más vallásúakkal együtt. Itt a község állított iskolát, az anyaegyház pedig a ref. vallású tanítónak növendékei vallás és énektanításáért külön díjazást ad (40 frt 2 köből búza, 2 köből árpa). Tanítók: Németh Lajos 1892—95; Varga Károly 1895-től máig is. Ez az újulás Gyarmattól 25 kilométernyi távolságra van.

Szilágyi Márton.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Vizsgálati rend az ev. ref. felsőbb leányiskolában az 1897—98-ik iskolai év végén.** A nagytiszteletű s tekintetes igazgatótanács 1898. május hó 6-án 456 sz. a. kelt határozata értelmében az ez iskolai évet záró vizsgálatok a következő rendben és időben tartatnak: Az *elemi leányiskolában* junius hó 17-én délelőtt a IV-ik, délután a II-ik, junius hó 18-án délelőtt a III-ik, délután az I-ső osztály vizsgálata. A *felsőbb leányiskolában* junius hó 20-án az I-ső osztály, junius hó 21-én a II-ik osztály, junius hó 22-én a III-ik osztály, junius hó 23-án a IV-ik osztály, junius hó 24-én az V-ik osztály, junius hó 25-én a VI-ik osztály vizsgálata. *Magánvizsgálatok* az elemi leányiskolában junius hó 20-ikán és 21-ikén, a felsőbb leányiskolában junius hó 25-ikén írásbeli, junius hó 27-ikén s 28-ikán szóbeli vizsgálat. A vizsgálatok kezdete délelőtt 9, délután 3 óra. Ezen vizsgálatokra a t. e. szüléket s az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívja az igazgató-ság. Junius hó 19-én délelőtt 11 órakor évzáró ünnep. **Figyelmeztetés.** A felsőbb leányiskola egy-egy osztályába felvehető növendékek száma a szervezetben meg van határozva; ezért azok, kik tanulmányukat e

tanintézetben akarják folytatni, bizonyítványukat junius hó 30-ig az igazgatósághoz juttatni el ne mulasztás, akár itt tanultak, akár más intézetből akarnak ide átjöni.

— **Diákjaink a tornaversenyen.** Az aradi kerületi tornaversenyről a debreceni ev. ref. főgimnázium tanulói hat érmet és egy igen értékes emléktárgyat hoztak haza; ezenkívül a tömeges versenyekben főként a minta-csapat-szertornázásért oklevéllel tüntették ki őket. A kötél-huzásban is alaposan legyűrték a verseci főreáliskola szálas sváb tanulóit. Altalában mindenütt kitűnő figyelem és meleg érdeklődés tárgyai voltak folyton; s kedvesen emlékeznek vissza Novotny Lajos vendégülörsre, akinek szállodájában szállva voltak. A kitüntetett diákok ezek: Arany érmet s az aradvidéki tanítóegylettől nagyértékű ajándéktárgyat kapott Hajdu Béla 7. o. magas ugrásért, (165 cm, ugrott); ezüst érmet kapott: Illésy Zoltán 7. o. 160. cm. magas ugrásért; bronz érmet kaptak: Gödényi Zoltán 8. o., Jeney Gábor 7. o. kötelen függeszkedésért, Zalay Béla 6. o. távolugrásért és Mainerz Géza 8. o. futásért. Elismerés illeti Tóth Mihály tornatanárt, a ki oly alapos tanításban részesíti növendékeinket, hogy azok másutt is emberül, sőt dicsőséggel megállják helyüket. A diákokat rajta kívül még dr. Nagy Zsigmond és dr. Gulyás István tanárok vezették s megmutogatták nekik a történelmi emlékekben és újabbkori kulturális és művészeti alkotásokban gazdag Arad minden látóivalóját. A szabadságszoborra pompás koszorút helyeztek diákjaink ünnep első napján, a mikor a versenyen részt vett összes tanulók is megkoszorúzták a remek szobrot. Ez alkalommal dr. Nagy Zsigmond tartott magas színvonalú, lelkes és lelkesítő beszédet.

— **Az orsz. közoktatási tanács** máj. 25—27. napjain tartotta kiváló érdeklődés mellett nagy gyűlését. Egyetlen főbb tárgya volt: a *középiszkolai tanterv-revisió* az állandó bizottságnak azon javaslata alapján, mely külön füzetben, mint formailag és tartalmilag magas színvonalú irodalmi termék, jelent meg s melyet annak idején főbb vonásaiban ismertettünk. A tanácskozás méltó volt a nagyfontosságú tárgyhöz és magához az illusztris testülethez, melyben Magyarország vezető tanügyi férfiai foglalnak helyet. Nagyszabású és a legforróbb hazafiság sugalta beszédet tartott bevezetésképen dr. *Wlassics Gyula*, közoktatásügyi miniszter s utánna sorban hallatták ékes szavukat az ország legerősebb tanfőférfiai. Lelkes védőkre talált minden olyan disciplina és javaslat, mely a magyar állameszme és hazafiság cultuszának ápolását célozza, így a magyar irodalom, történelem, földrajz, de viszont a lelkes humanisták is, mint megbolygatott méhraj, keltek fel, midőn némelyek a classikai oktatás becsét, jelentőségét kicsinyelték s mikor maga a javaslat is a latin nyelv és irodalomból úgy a követelményeket, mint az óraszámot lejjebb kivanta szállítani. Az ó-classikai alapon nyugvó évezredes oktatás még az exact tudományok hívei között is meleg pártfogóra lelt. Általános volt a vélemény a görög-pótló tanfolyam tarthatatlanságát illetőleg. Egyszóval alaposan megvitattak mindent s tettek temérdek indítványt. Némelyiket a többség elfogadta, másikat elvetette, de mindeniknek akadt egy-két pártfogója. A bukott indítványozókat azzal vigasztalta meg a miniszter, hogy annak idején az ő nézeteiket is tekintetbe fogja venni. De hogy mikor lesz az az idő, az a kérdések kérdése. Nagyon szép, igazán felemelő volt az a tanácsgyűlés s elragadóak a miniszter nyilatkozatai, de hogy lesz-e hát most már tanterv-revisio, afelől teljes kétségben vagyunk. Olyan nagy erővel fogtunk hozzá, annyit

beszéltünk, irtunk, terveztünk, gyűléseztünk róla, olyan classikus elaboratumot szerkesztettek felőle, hogy már mindenki azt hitte: nem esztendő, csak hónapok kérdése a revisió, sőt hamarabb bekövetkezik, mint gondoljuk. Ezt hitte konventünk is, mikor sürgetve utasította a tanárkarokat, hogy a miniszteriumnál leendő tekintetbevétel végett nagy hamarosan üssék össze a tantervrevisiót. Hát a miniszter aggódó, diplomatikus beszédéből azt látjuk, hogy még alhatunk a tantervrevisióra, a mi különben minket a mi konventi tantervünk mellett, ha azt a sokat gáncsolt tanügyi tévedést, a görögpótló cursust el nem fogadtuk volna, túlságosan nem bántana. Egyébként lehet, hogy a konventi tanterv elrendelt revisiójával kapcsolatban még bővebben fogunk foglalkozni úgy a közoktatási tanács állandó bizottságának derék elaboratumával, mint a miniszter hatalmas beszédével és a tanács ülésein elhangzott többi, szintén érdekes és tartalmas beszédekkel.

— **A margittai** egyház (érmelléki egyházmegye) szép kettős ünnepet ült Pünköst első napján, midőn a hívek osztatlan bizalma által meghívott új lelkipásztora, ifj. **Balogh Ferencz**, főiskolánknak még nem régen növendéke, volt géresi lelkész tartotta meg beköszöntő egyházi beszédét. Ez alkalommal Balogh Ferencz kartársunk is Margittára rándult, hogy édes atyai örömét elvegyítse a gyülekezet ünnepi hangulatába. Az új lelkipásztort egyháztanácsa, előző kedden, megérkezése alkalmával meleg ünnepélyes fogadtatásban részesítette. Mi is szívesen üdvözljük az ifju Timotheust új parochiáján s kívánunk neki szép munkatere műveléséhez erőt és kegyelmet.

— **Hazafias missio.** A *debreceni koszorúzott dalárda*, amellet, hogy idehaza szereplései alkalmával, valamint az országos dalárversenyeken hirt és dicsőséget szerez Debrecennek, az ország határain túl is évről-évre hazafias missiót teljesít és az édes, elragadó magyar dal hatalmával hódítja meg az irántunk ellenséges népeket s erősíti, szorosabbra fűzi azoknak szeretetét, a kik hozzánk ragaszkodnak. Most két éve *Lembergben* jártak s gyűjtötták a rokonérzésű lengyelek szívét magas lángokra, tavaly *Belgrádban* voltak s az ellenséges szerbeket nyerték meg egész a lelkesedésig. *Fiumében* is megfordultak már s köztudomású, hogy az olaszok és horvátok közt milyen rendkívüli diadalokat arattak. A nemzeteknek eme tetszetős alakú s magát a szívbe lopó érintkezéséből lehetetlen, hogy jó ne származzék. A debreceni dalárda jól tudja mit csinál s nem vezetőinek hiusága, vagy önnönhíre és dicsősége lebeg előtte, hanem külföldi útjaival és nagyszerű hangversenyeivel egyenesen oly hazafias missiót teljesít, amely a legmagasabb kormányköröknek s minden magyar embernek osztatlan elismerésével találkozik. Legközelebb Bukaresten át *Konstantinápolyba* ment a debreceni dalárda művészi útra. Május 20-tól 29-ig tartott az út. Igazi diadal út volt. Még az oláhok fővárosából is úgy vonultak ki, mint triumphátorok. Konstantinápolyban a görög-török háboruban megsebesült törökök felségelésére tartottak hangversenyt s úgy a cél, mint a dal elragadta a törököket. A szultán a legmagasabb állami főméltóságokkal együtt kiváló érdeklődést mutatott dalosaink iránt s utóbb pazar lakomával megvendégelte őket. Az osztrák-magyar nagykövetség hivatalosan, a magyar kolónia lelkesen fogadták őket s bármerre jártak kelet ragyogó fővárosában, mindenütt tüntető rokonszennvel találkoztak. A padisah a dalárda főbjeit érdemrendekkel tüntette ki. Visszajövet Pünköst első napján meghatározó és feledhetetlen jelenet játszódott le a hajón,

melyen a Fekete tengeren át hazafelé igyekeztek győzelmes dalosaink. *Kálvinista istenitiszteletet* tartottak a hajó födéletén, melyben a hajó összes népsége levett kalappal vett részt. A dalosok, *Nagy András* kántor előéneklése mellett rázendítettek a 38-ik dicséretre, mely után a társasággal együtt utazó *Bélteky Lajos*, püspöki s. lelkész tartott szívreható imádságot. Mikor mindezeket örömmel regisztráljuk, lehetetlen, hogy a legnagyobb elismeréssel ki ne emeljük a dalárda lelkes, fáradhatatlan elnökét, *Márk Endre*, egyh. kerületi és kollégiumi ügyész, akinek a dalárda sikereiben és diadalaiban oroszlámrésze van.

— **A „Le chrétien français“** c. francia folyóirat egy levél szövegét közli, melyet *Bourderly* marolles-i pap (a beauvais-i egyházmegyében) ápril. 7. kelettel intézett püspökéhez Tuzet-hez, hogy a *protestáns egyházba történt átlépését* bejelentette. „Meválók az ön katolikus, de nem keresztyén egyházától, úgy mond az áttérő lelkész. A socialis katolikus organisatio principiuma pusztán a judaismus és a római uralomvágy ismétlődése a gyermeki kegyesség keresztyén principiumának s Isten gyermekei szabadságának rovására. Ezek nem fognak kárhozatni engem, hogyha hitemet a vak tekintély és leigázó zsarnokság egyházától szabaddá akartam tenni és szabad vallásos lelkiismeretemet megszilárdítottam. Isten fia vigasztaljon s legyen segítségemre. A megválás, melyre magamat elszántam, szakítással s keserves áldozatokkal jár együtt. De az embernek teljesítenie kell kötelességét s a jövő Istené.“ Bourderly teljesen bírja gyülekezete rokonszennét. Perraud bitoros á papához fordult tanácsért. XIII. Leo azt felelte: „Szilárdítsa ön klerusában a fegyelmet. Követeljen több engedelmisséget.“ Az „Eclair“ a levél közlése után ezeket írja: „A kilépések egyre tartanak. A dolog tagadhatatlanul nagyon komoly s aggodalomba ejtheti az egyház fejeit. Nem múlik el egy hónap, sőt még egy hét sem a nélkül, hogy valamelyik pap több vagy kevesebb feltűnéssel ki ne lépne a klerusból. Azóta, hogy Charbonnel Viktornak a párisi érsekhez intézett lemondó levelét közétettük, már 20 vagy 25 pap követte az ő példáját.“ Bourderly egyelőre Philippot-val együtt a sèvres-i menedékházban lakik, melyet a evang. mozgalomhoz csatlakozó róm. kath. papok befogadására és kiképzésére építettek.

— **Léleksorsjáték.** Pueblo-ban (Mexico) az ottani katolikusok között nemrég a következő plakátot osztogatták: „*Lelkek kisorsolása.* A lelkek legutóbbi kisorsolásánál a következő számok nyertek s ezek tulajdonosai meg lehetnek győződve, hogy szeretteik örökre megszabadultak a tisztítótűz lángjaitól. 841. szám. Vasquey Jakab ügyvédnek a lelke a tisztítótűzből megszabadult s bement a mennyország örömebe. 41. szám. Calderon asszonyság lelke örökre üdvözült. 762-ik szám. Parras Franciska agg özvegyasszony lelke örökre megszabadult a tisztítótűztől. — A további kisorsolások ugyanitt a Megváltó templomában január 1. mennek végbe s a szent sorsjáték négy nyereményéhez képest négy vérvő, gyötrődő lelket fognak a tisztító tűzből a mennybe emelni. Sorsjegyek egy dollárért a papnál kaphatók. Hát egy dollárért örökre ott hagynátek kinlódni szeretteiteket a tisztító tűzben?“ Ezt a plakátot még Tetzl is megirigyelhetné.

— **„Ad deliberandum!“** Sokszor el-gondolkozunk a mi irodalmi viszonyaink nyomorúságos voltáról; s ilyenkor mindig csodálkozunk azon, hogy főként egyházi téren annyit is produkálunk, a mennyit produkálunk. Ha tudományos könyvet ír közölünk valaki, olyan bizo-

nyos, mint a meghalás, hogy rá fog fizetni. Ha lapok, vagy folyó-iratok szerkesztése, illetve kiadására vállalkozik, könnyen csödbe is juthat; mert képtelenek vagyunk fenntartani. Nálunk a könyvvásárlás s hírlapjártás az egyházi téren általában véve ma is olyan luxus még, amit csak a vagyonosabb és módosabb egyháztalagok engedhetnek meg magoknak. Pedig ennek nem így kellene lenni és hogy így van, annak az okai részben magunk is vagyunk. Angliában, Amerikában sőt Helvétiaiban is p. o. a lapokat főként a *hirdetésekből* tartják fent; az előfizetés mellékes s éppen azért vannak, lehetnek mesésen olcsók, sőt egészen ingyenes lapok is, melyeket az utcákon naponként boldognak-boldogtalannak osztogatnak. Mily roppant, alig kiszámítható kulturális haszna volna annak, ha egyházi lapjainkkal mi is úgy eselekedhetnénk; ha minden egyházközségben, legalább minden héten pár száz példányt híveink között most a „Debreceni Prot. Lap”-ból, majd a „Prot. Egyh. és Iskolai,” majd a „Sárospataki” „Erdélyi” „Dunántúli” stb. lapokból kiosztogathatnánk s az embereket rákapatnók arra, hogy olvassanak s egyházi és iskolai ügyeinket figyelemmel kísérjék! Fájdalom! nem tehetjük. Sőt nem tehetünk még annyit sem, hogy munkatársainkat honoráljuk. Csak vergődünk, tengődünk egyikünk inkább, mint a másik, de boldogulásról komolyan szó sem itt, sem ott nem lehet. Szerintünk tehát arra kell törekedni, hogy a *hirdetésekre* nagyobb súlyt fektessünk. Bármely idegenszerűnek tűnjék is fel némelyeknek ez a kijelentésünk, meg vagyunk győződve, hogy egyházi lapjaink jövőjének a kulcsa ebben rejlik. S nincs abban semmi kár, ha akár íves hirdetések jönnek is valamelyik lapban melléklet gyanánt, *csak a lap komoly tartalmának a rovására ne történjék az.* Így és csakis így érhetjük el azt, hogy lapjainkat olcsóbban adhatjuk s terjeszthetjük. Ma azonban élehetlenségünknek az is egyik bizonyossága, hogy e tekintetben még azokat az eszközöket sem használjuk fel, a melyek természetesen és mintegy önként kínálkoznak. Avagy az „Erdélyi Prot. Lap” kivételével, melyik egyházi lapunk az, a melyben a *tanítói pályázatok rendszeresen meghirdetettnek?* Pedig azt már csak mindenki beláthatja, hogy ezeknek a tanítói pályázati hirdetéseknek *első sorban* egyházi lapjainkban kellene megjelenniük. Avagy talán nem igen olvassák ezeket a tanító urak? Annál jobb! Majd fogják olvasni akkor, ha meggyőződnek arról, hogy a pályázatok ezekben jelennek meg legelőször és leg-hitelesebb formában. Nagyon jól eselekszik tehát a mi szeretett lelkésztársaink és egyházi előljáróink. ha jövőben ezzel a körülménnyel számot vetnek s az itt megírtak szerint járnak el. Igaz, hogy első sorban pénzügyi kérdés ez, s nem szabad elfelejtenünk, hogy pénz nélkül ma már mozdulni sem lehet, de legkevesébbé bocsátkozhatunk irodalmi vállalatokba.

— **Hány ember volt a világon az 1897-ik év végén?** Hübner Ottó geograph-statisztikai tabellái szerint összesen 1535 millió. Ennek körülbelől egynegyedrészre nevezetesen 387,600,000 ember Európára esik. S Európa népessége a következőleg oszlik meg: Oroszországra jut 28%; Németországra és Ausztria-Magyarországra összesen 26%. — Ami Amerikát illeti, az újvilág lakosainak több mint fele része, nevezetesen 72,300,000-en az „Egyesült Államok”-ban élnek.

— **Első Leánykiházasítási Egylet m. sz.** Folyó évi május hóban 762 jutalékrész irattatott be és nász-jutalékok fejében 30956 frt 29 kr. fizettetett ki 1898. évi január 1-től május 31-ig beirt összes jutalékrészek

szám 3455 és a kifizetett nász jutalékok összege 91679 frt 49 kr. — Debreczeni és hajdumegyei vezér-képviselőség: *Baum Miksánál.*

Szerkesztői üzenet.

M. N. J. Mezőtur. Az ügy, melynek érdekében hosszabb cikket megírtam, még nincsen olyan stádiumban, hogy beható részletességgel tárgyalhatnók. Várjunk vele!

Többeknek. Versek közlésére terünk nincsen. Rendkívüli alkalommal és rendkívül jó verset tehetünk csak közé lapunknak másnemű közlemények által amúgy is túlságosan igénybe vett hasábjain.

Nagy István lelkész. Harasztos. Felszólamlását teljesen jogosultnak tartjuk. De azt bizonyára méltóztatott már észrevenni, hogy mi azzal a bizonyos lappal szóba *soha* nem állunk. Csak hadd lármázzon, hadd piszkolódjék. Ez az eleme, ez a kenyere; a mint az igazg. tanács egyik legközelebbi végzéséből láttuk — haszna is van belőle. Nem irigyeljük tőle sem ezt a hasznat, sem azt a dicsőséget, mely halántékait övedzi. Felőlünk ugyan irhat akármit. De ha ön fizetett s a kiadó következetesen nem tesz eleget a kötelességének: tessék egyenesen bírósághoz fordulni. — Baráti szives üdvözléssel!

TARTALOM-JEGYZÉK: A vallás- és közoktatásügyi miniszter állítása. Nagy István. — Közerkölcseink s a lelkész-tor hivatása. Szunyogh Szabolcs. — T a n ü g y. A „Reflexiók” nyomán támadt újabb reflexiók. Beőr Kálmán. — K ü l f ö l d. Francia katolikus eszmélkedés. — k — n. — N e k r o l o g. Mózes András 1850-1898. Kéky Sándor. — Adatok a füzességymati ev. ref. egyház történetéből. Szilágyi Márton. — K ü l ö n f é l é k. — Hirdetések.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Erőss Lajos és Bartha Béla dr.**

Pályázat.

A békés-bánati ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *szentesi* ev. ref. egyház egyik *lelkészi állomására.*

Díjazás, az egyhker. közgyűlés helybenhagyásával módosított díjlevél szerint, szabadlakáson kívül: 1., kézpénz 927 frt 21 kr. 2. föld, összesen 74., 686/1600 kat. hold. 3. Az egyhkerület által megállapított palást-díjak, kivételével a keresztelésnek, mely egyáltalában díjmentes, valamint a hétköznapi istentiszteletek után közvetlenül végzendő esketéseknél. 4. Vendég-ellátásért 16 frt 80 kr., melyet az ezen kötelezettséget teljesítő lelkész fog huzni az egyh. pénztárából.

Az egyház 1-ső osztályu.

A megválasztott lelkész a békés-bánati ev. ref. egyh. megye lelk. nyugdíjintézetének kötelezett tagja, mely ez állomás után, az alapszabályok értelmében, 1600 frt évi nyugdíjat biztosít.

A megválasztott lelkész f. évi október 1-én tartozik hivatalát elfoglalni.

Pályázati kérvények szabályszerű minősítvényével és szolgálati bizonyítványával ellátva *f. évi junius 30-ig* Szabó János espereshez Hódmezővásárhelyre küldendők.

Debrecen, 1898 május 31.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat.

A békés-bánati ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *mezőberényi* ev. ref. egyház *lelkészi állomására.*

Díjazás szabadlakáson kívül: 1. kézpénz 54 frt 60 kr. 2. Búza 22 köből. 3. Árpa 22 köből. 4. Tüzifa 5 öl, vagy szabályszerű megváltása. 5. Só 50 font,

faggyú 20 font, helyi kertibor 2 akó; méz 2 itce, vaj 2 itce, vagy ezeknek szabályszerű megváltása. 6. Örlés helyett 8 frt. 7. Egy telekföld legelőilletőséggel együtt. 8. stóla az egyhker. határozata szerint.

Az egyház II-od osztályu.

A megválasztott lelkész a békés-bánati ev. ref. egyházmegye lelkészi nyugdíjintézetének kötelezett tagja, mely ez állomás után, az alapszabályok értelmében, 1000 frt évi nyugdíjat biztosít.

A megválasztott lelkész legkésőbb f. évi október 1-ig tartozik hivatalát elfoglalni.

Pályázati kérvények, szabályszerű minősítvényekkel és szolgálati bizonyítvánnyal ellátva f. évi junius 30-ig Szabó János espereshez Hódmezővásárhelyre küldendők.

Debrecen, 1898 május 31.

Kiss Aron,
püspök.

AZ „ANKER”

élet- és járadékbiztosító-társaság.

Igazgatóság:

Bécs, I., Hoher Markt II.

(Anker-hof)

Magyarországi vezérképviselőség:

Budapest, VI., Deáktér 6. sz.

(Anker-udvar)

a társaság saját házaiban.

Olcsó díjak, nagyon kedvező feltételek, a képzelhető legnagyobb biztonság.

Összes vagyon 1897. év végén	124 millió korona.
Biztosított tőke 1897. év végén	480 „ „
Eddigi kifizetések	202 „ „

A osztalékterv szerint nyeresémosztalék 5 év után évenként.

B „ „ „ már 3 év „ „

A nyeresémosztalék A osztalékterv szerint évek óta az évi díj 25%-át teszi ki, B osztalékterv szerint az 1894. évben biztosítottak az évi díjak 12%-át, az 1895-ben biztosítottak az évi díjak 9%-át kapták.

Előnyös kiházasítási és vegyes biztosítások.

Mindennemű haláleseti-, életesei- és járadékbiztosítás.

Prospectussal és felvilágosítással szolgál a fenti magyarországi vezérképviselőség, hová ügynökségek iránti ajánlatok is intézendők, valamint a társaság ügynökei.

Debreczeni főügynökség: Főuteza, Szalay-ház.

JÓNÁS MÓR.

Földbirtokosok figyelmébe!

A közeledő

cséplési idény

alkalmával tisztelettel ajánljuk cséplőgépek és kazánok gazdaságos és előnyös fűtésére különösen alkalmas királdi és sajószentpéteri

akna-cséplési és darabos szeneinket,

me'yek évek óta a t. gazdaközönség körében közkedveltségnek örvendenek.

Kívánatra készséggel szolgál a legjutányosabb árajánlattal a

Magyar Általános Kőszénbánya

Részvény-Társulat vezérképvisellete

HEVESI GYULA urnál DEBRECZEN.